

บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับการพัฒนาพื้นที่ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม¹

ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง², ศักดา ขจรบุญ³, บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ⁴, และอารีลักษณ์ พูลทรัพย์⁵

วันที่รับบทความ: 19 ตุลาคม 2565

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 20 ธันวาคม 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 22 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยืดเยื้อ มีการจัดตั้งองค์กรพิเศษ คือ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ในปี พ.ศ. 2524 งานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม ใช้การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกตัวแทนองค์กรประชาสังคมแบบเจาะจง 12 คน ผลวิจัย พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ เน้นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ไม่เชื่อมโยง เศรษฐกิจชุมชน ขาดพัฒนาแบบองค์รวม ไม่ตอบสนองชุมชน การพัฒนาสังคม สนับสนุนงบประมาณคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง ไม่พบการให้ประชาชนพึ่งตนเอง มีการอำนวยความสะดวก บุคลากรเฝ้าระวังผู้ได้รับผลกระทบขาดการพัฒนาทักษะ เน้นการสร้าง ความเชื่อมั่นกระบวนการยุติธรรม ส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม สร้างความร่วมมือแก้ปัญหา พื้นที่ไม่ชัด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อบรมข้าราชการให้เข้าใจพื้นที่ เพิ่มศักยภาพผู้นำ จัดทุนการศึกษา ขาดการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา การบริหารจัดการภาครัฐ ไม่พบบทบาทการเป็นองค์กรดิจิทัล ขาดการส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร มีบทบาทป้องกันทุจริต

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ธรรมชาติในการบริหารจัดการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้ นโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับทุนสนับสนุนงานพื้นฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ 2565 จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.)

² อาจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: arsun.do@psu.ac.th

³ อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000 อีเมล: sakda.k@psu.ac.th

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร. สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110 อีเมล: bussabong.c@psu.ac.th

⁵ อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: areeluk.p@psu.ac.th

ของเจ้าหน้าที่รัฐ การพัฒนาเพื่อความมั่นคง มีบทบาทสร้างความปลอดภัยในระยะแรกของเหตุการณ์ความไม่สงบ ไม่มีบทบาทเด่นในการพูดคุยสันติภาพ การสร้างความเข้าใจ บทบาทน้อยต่อการยุติความคิดการต่อสู้ด้วยความรุนแรง บทบาทไม่ชัดเจนด้านสร้างความเข้าใจกับต่างประเทศ แสดงบทบาทน้อยกรณีปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะคือ พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและจัดแหล่งข้อมูลทันสมัยต่อการพัฒนาพื้นที่

คำสำคัญ บทบาทการพัฒนา, ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, องค์กรประชาสังคม

The Roles of the Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC) in the Development of the Conflict Area from the Perspectives of Civil Society Organizations

Hasan Akrim Dongnadeng⁶, Sakda Kajornbun⁷,
Bussabong Chaijaroenwatana⁸, and Areeluk Poonsub⁹

Received: 19 October 2022

Revised: 20 December 2022

Accepted: 22 December 2022

Abstract

Unrest in the southernmost provinces is protracted. Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC) was initiated in 1981. This qualitative research was conducted with the aim of studying roles of SBPAC in the conflict area from perspectives of Civil Society Organizations. Group discussions and in-depth interviews were carried out with twelve selected key informants. Findings are as follows: a) Economic Development – concentrating on large-scale development projects with no linkages to community economy, lacking holistic development and unresponsive to communities; b) Social development - supporting unspent budget in protecting rights of vulnerable groups, little evidence of self-dependency of people towards SBPAC, facilitating justice, responsible personnel for the healing programme possessed poor development skill, remarkable efforts in building confidence among people towards the justice process, promoting plural-cultural society, unclear of creating cooperation to solve problems;

⁶ Lecturer, Ph.D., Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani 94000. E-mail: arsun.do@psu.ac.th

⁷ Lecturer, Ph.D., Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Suratthani Campus, Suratthani 84000. E-mail: sakda.k@psu.ac.th

⁸ Assoc. Prof., Ph.D., Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkhla 90110 E-mail: bussabong.c@psu.ac.th

⁹ Lecturer, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani 94000. E-mail: areeluk.p@psu.ac.th

c) Human Resource Development - focusing on training civil servants to understand the area, enhancing leadership potential, granting scholarships for children, lacking personnel development in private religious schools; d) Public Administration - playing no role as a digital organization, lacking promotion of corporate image and playing roles in preventing corruption of government officials; e) Development for Security – playing roles in ensuring the safeness in the early stages of the unrest, no prominent role in peace talks, little role in ending the idea of violent fighting, unclear role in building understanding with foreign countries, and little role in the case of cultural differences problems. The suggestions are focusing on fundamental economy development and serving up-to-date information for area development.

Keywords Development Roles, Southern Border Provinces Administrative Center, Civil Society Organizations

1. บทนำ

ปัญหาความขัดแย้งและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นมานาน (Human Rights Watch, 2010; McCargo, 2014; Burke, Tweedie, & Poocharoen, n.d; บุชบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกฝ่าย และประชาชนรู้สึกได้ถึงความปลอดภัยที่ลดลง กังวลถึงความปลอดภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ (Abdulmani, 2013; Chor Boonpunth & Rolls, 2017; บุชบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560) แม้รัฐบาลไทยได้ใช้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาผ่านระบบโครงสร้าง กลไกการทำงานต่างๆ ของภาครัฐที่มีอยู่ ทั้งฝ่ายพลเรือน ฝ่ายความมั่นคง กระบวนการยุติธรรม และกระบวนการฟื้นฟูเยียวยา รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กรประชาสังคม ในการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Chor Boonpunth & Rolls, 2017) ในความพยายามดังกล่าว มีองค์การพิเศษที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาพื้นที่นี้ คือศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) โดยถูกจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (วรชัย แสนสිරະ, 2553; ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2565ก) มีเป้าหมายหลักเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยการใช้การเมืองและการพัฒนานำหน้าการทหาร และการปราบปราม มีการกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม บูรณาการการแก้ไขปัญหาในทุกมิติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ผลจากการจัดตั้ง ศอ.บต. ประสบความสำเร็จในการบรรเทาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2565ก)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2545 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีคำสั่งให้ยุบเลิก ศอ.บต. โดยมอบให้รองปลัดกระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบดูแล 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล ให้เป็นไปตามการบริหารแบบบูรณาการหรือ ผู้ว่า CEO (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.; วรชัย แสนสිරະ, 2553) และใช้กลไกตำรวจปกติเป็นผู้รับผิดชอบในการปราบปรามกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ โดยมองว่า ความไม่สงบนั้นเกิดจากอาชญากรรมธรรมดาให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานปกติของรัฐบาล ไม่จำเป็นต้องมีองค์การพิเศษเข้ามาดูแลเพื่อประหยังบประมาณและความมีประสิทธิภาพ (พิชญเดช โอสธานนท์, 2555) อย่างไรก็ตาม ภายหลังการยุบ ศอ.บต. สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับรุนแรงอย่างต่อเนื่อง (บุชบง ชัยเจริญวัฒน์, ดำรงเสียมไหม, ศักดา ขจรบุญ, และวิโชค จรุงโรจน์, 2551; สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.; วรชัย แสนสිරະ, 2553) เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบหลายครั้งทั้งการเผยแพร่ลายทรัพย์สินสาธารณะ การโจมตีสถานที่ราชการ จนกระทั่งเมื่อวันที่

4 มกราคม พ.ศ. 2547 ได้เกิดเหตุการณ์การก่อความไม่สงบครั้งใหญ่คือการบุกปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปะทุครั้งใหญ่ของสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากนั้นพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดสถานการณ์รุนแรงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.) จนเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ปะทะและปิดล้อมที่มีสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี และต่อมาเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่ตากใบ

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มีคำสั่งให้จัดตั้ง ศอ.บต. และกำหนดนโยบายเสริมสร้างสันติสุขโดยมุ่งลดความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจ และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหา โดยใช้แนวทางการเมืองนำการทหาร ใช้ยุทธศาสตร์ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และแนวทางสันติวิธีเป็นแนวทางหลักในการดำเนินนโยบาย อย่างไรก็ตาม ศอ.บต. ใหม่กลับมีโครงสร้างที่อ่อนแอ ไม่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และไม่มีงบประมาณของตนเอง ต้องปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ในช่วงการฟื้นฟู ศอ.บต. กลับมานี้ กอ.รมน. จึงเป็นหน่วยงานหลักดูแลงานทั้งความมั่นคงและการพัฒนา เป็นผลให้ขาด การถ่วงดุลระหว่างฝ่ายพลเรือนและฝ่ายความมั่นคง ทำให้การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นงานความมั่นคง ซึ่งสวนทางกับนโยบายหลักที่ต้องการให้งานการเมืองนำการทหาร (วรชัย แสนสිරະ, 2553)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 พรรคประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ได้ผลักดันให้มีการออกกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของ ศอ.บต. (วรชัย แสนสිරະ, 2553) โดยในปี พ.ศ. 2553 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 กำหนดโครงสร้างให้ ศอ.บต. เป็นนิติบุคคลระดับกระทรวง อยู่ภายใต้การกำกับโดยตรงของนายกรัฐมนตรี กำหนดให้มีนโยบายการบริหารและการพัฒนาที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ กำหนดให้มีสภาที่ปรึกษา การบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน ภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่เป็นที่ปรึกษาการปฏิบัติงานของ ศอ.บต. (พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, 2553)

ภายหลังการการเข้ากุมอำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หลังจากปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา มีการปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายและการบริหารจัดการจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งหมด และให้ ศอ.บต. ปฏิบัติงานร่วมกับ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า และให้ระงับการใช้กฎหมายในมาตราที่เกี่ยวข้องกับสภาที่ปรึกษา ศอ.บต. ทั้งหมด เป็นผลให้สภาที่ปรึกษา ศอ.บต. ที่มาจากภาคประชาชนต้องหมดสถานะและอำนาจหน้าที่ในการทำงาน โดยให้

ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีฝ่ายความมั่นคง และฝ่ายปกครอง ทำหน้าที่แทนสภาที่ปรึกษาของ ศอ.บต. และกำหนดให้ ศอ.บต. ปรึกษาหารือ และรับข้อเสนอแนะของ กอ.รมน. ไปดำเนินการอีกด้วย เป็นผลการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และทำให้โครงสร้างการบริหารงานของ ศอ.บต. ซึ่งเป็นฝ่ายพลเรือนอยู่ภายใต้การกำกับของฝ่ายความมั่นคง ทำให้การดำเนินงานในพื้นที่เปลี่ยนเป็นการให้ความสำคัญกับงานความมั่นคงนำหน้าการเมืองและการพัฒนา

พัฒนาการของ ศอ.บต. จะเห็นได้ว่า โครงสร้างการบริหารมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของพื้นที่และนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในแต่ละยุคจะแตกต่างกันโดยเฉพาะจุดเน้น การดำเนินงาน ความมั่นคงกับการพัฒนาพื้นที่ สิ่งที่เกิดขึ้นได้คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนการร่วมเป็นกลไกในการดำเนินกิจกรรมให้กับ ศอ.บต. เป็นการสร้างแนวร่วมจากประชาชนให้พื้นที่สงบสุข ซึ่งจากงานวิชาการหลายชิ้นได้ยืนยันว่า กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาสู่การแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ได้ (สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล, สมบัติ อารงธัญวงศ์, ประพนธ์ สหพัฒนา, และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2559) อย่างไรก็ตาม ในบางช่วงอาจจะจำเป็นต้องให้หน่วยงานด้านความมั่นคงเข้ามาดูแล ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการใช้อยุทธวิธีทางความมั่นคง ทำให้ขาดมิติของภาคประชาชน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและบทบาทของ ศอ.บต. อยู่บ่อยครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่

จากประเด็นการจัดตั้ง ยุบเลิก รื้อฟื้น และปรับเปลี่ยนโครงสร้างและบทบาทของ ศอ.บต. มีตัวแสดงที่มีความสำคัญเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ องค์กรประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้แนวทางการพัฒนาที่ทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่โดยไม่แสวงหากำไร และได้รับงบประมาณ การดำเนินการจากองค์กรทุนในประเทศและต่างประเทศ องค์กรประชาสังคมจึงเป็นองค์กรที่มีการทำงานเชิงพัฒนาร่วมกับ ศอ.บต. ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาวัฒนธรรม การเยียวยา การดูแลทรัพยากรและอื่นๆ โดยเป็นลักษณะของการร่วมกันทำงาน ขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมร่วมกัน ซึ่งพบว่ามีความศักยภาพสูงกว่าหน่วยงานรัฐและเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า แต่อาจจะมีลักษณะต่างองค์กรต่างทำ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้, 2565ข) และการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถให้การสนับสนุนได้เพียงพอและต่อเนื่อง ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขและยังคงมีการดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอนาคต ศอ.บต. มีแผนบูรณาการให้องค์กรประชาสังคมได้หนุนเสริมการทำงานระหว่างกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นระบบ องค์กรประชาสังคมจึงเป็นหน่วยงานใกล้ชิดกับ ศอ.บต.

มีโอกาสรับรู้ ติดตามและคอยตรวจสอบการดำเนินงานของ ศอ.บต. การศึกษานี้จึงสนใจว่า องค์กรประชาสังคมมีมุมมองอย่างไรต่อบทบาทของ ศอ.บต. ซึ่งเป็นองค์กรบริหารพิเศษที่ถูก จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการ พัฒนาให้กับ ศอ.บต. ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

3. การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย พระราชบัญญัติบริหารราชการ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ที่มีกำหนดอำนาจหน้าที่ของ ศอ.บต. ยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 ที่กำหนด 3 ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 ที่กำหนดขอบเขตแนวทางการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 6 ด้าน ยุทธศาสตร์ ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 รวมทั้งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์กรอบแนวคิดหลักเกี่ยวกับบทบาทของ ศอ.บต. ดังรายละเอียดตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
1. การพัฒนาเศรษฐกิจ	การเชื่อมโยงเศรษฐกิจทุกระดับ ทำให้ ประชาชนมีงานทำ มีอาชีพและรายได้เพิ่ม ลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนและการ ท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ	แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.)
2. การพัฒนาสังคม	การพัฒนาให้ประชาชนมีศักยภาพ ในการพึ่งพาตนเอง การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ การอำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ	พระราชบัญญัติการบริหารราชการ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนา ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
	ผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบ การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม การส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน	2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธิชินรสสกุล (2561)
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	การพัฒนาบุคลากรภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาชน และการพัฒนาประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมการศึกษา	แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธิชินรสสกุล (2561)
4. การบริหารจัดการภาครัฐ	การจัดระบบบริหารองค์กรดิจิทัล การพัฒนาให้องค์กรภาครัฐมีภาพลักษณ์และผลงานเป็นที่ยอมรับ การป้องกันการทุจริตประเพณีของเจ้าหน้าที่รัฐ	พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.)
5. การพัฒนาเพื่อความมั่นคง	การส่งเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในพื้นที่ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้	ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.); ธรรมนูญ จันทรทรวงพล (2560); แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธิชินรสสกุล (2561)

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
6. การสร้างความเข้าใจ	การยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่	ธัญนันท์ จันทรทรงพล, 2560; พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธิชินรสสกุล (2561)

ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักวิจัยบางส่วนที่สนใจศึกษาเกี่ยวข้องกับ ศอ.บต. แต่เป็นการศึกษาในประเด็นอื่นที่ไม่ใช่ประเด็นบทบาทของ ศอ.บต. ดังที่ อลงกต สุขุมลย์ และสมบุรณ์ สิริสรศิริ (2560) วิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของ ศอ.บต. นอกจากนี้ สุกรี หลังบุเต๊ะ (2555) ศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่ ในขณะที่ สุชาติ มั่นคงพิทักษ์ และคณะ (2559) วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติของ ศอ.บต.

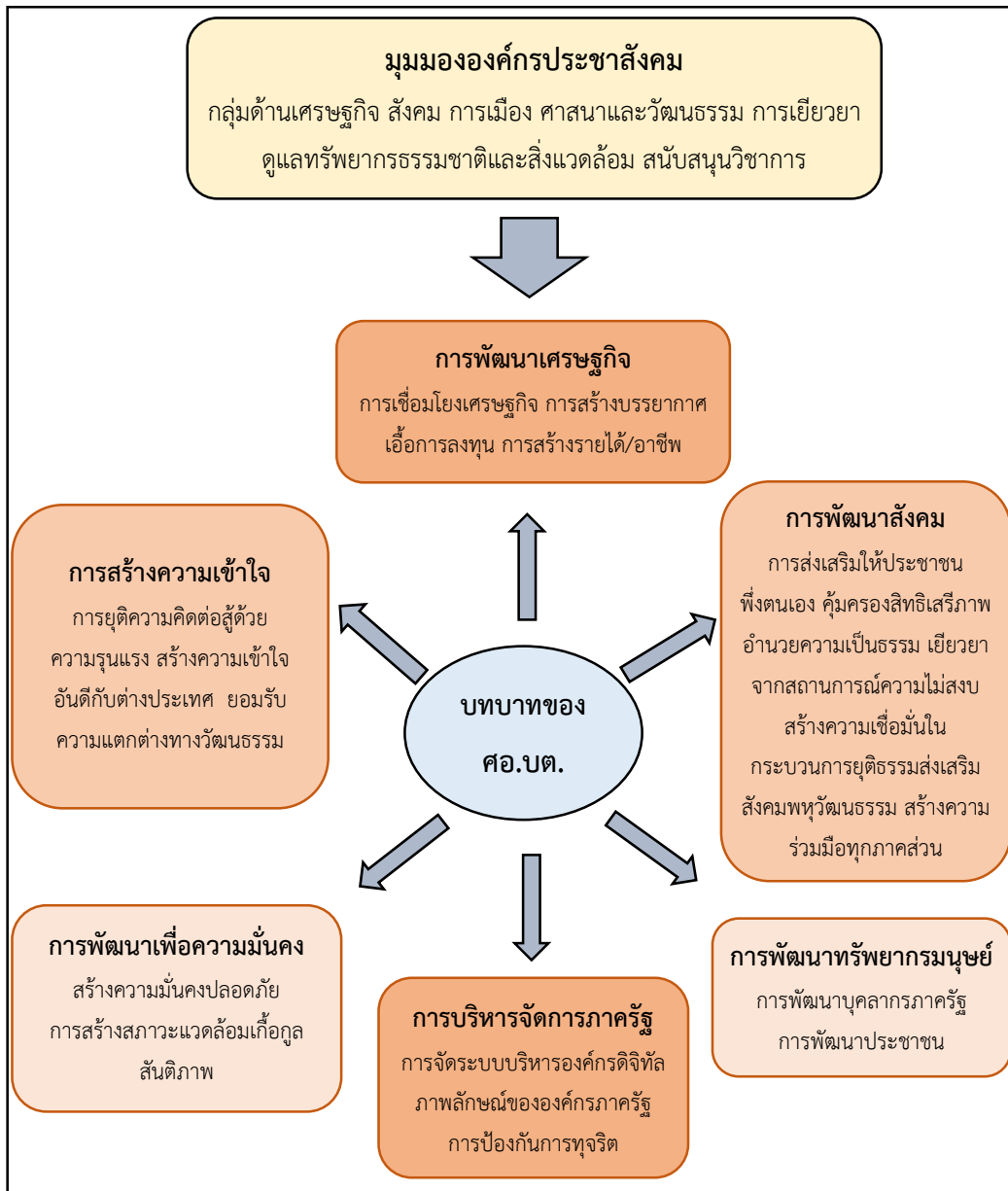
อย่างไรก็ตาม มีเพียงงานวิจัยของ ธัญนันท์ จันทรทรงพล (2560) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ ศอ.บต. ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เป็นการศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย ของ ศอ.บต. และข้าราชการฝ่ายปกครองที่ทำงานกับ ศอ.บต. ผลการวิจัยพบว่าบทบาทด้านการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ ได้แก่ บทบาทในการนำ พ.ร.ก. สถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาใช้มีความเหมาะสม โดยจะได้ผลมากขึ้นขึ้นอยู่กับการรวบรวมข้อมูลการกระทำผิดให้ชัดเจน โปร่งใส ยุติธรรม แต่ถ้ากระทำอย่างผิดพลาดจะยิ่งเป็นการสร้างเงื่อนไขในการก่อความไม่สงบในพื้นที่ นอกจากนี้ พบว่า ศอ.บต. ยังไม่สามารถลดอิทธิพลของกลุ่มก่อความไม่สงบในพื้นที่ได้ แต่ในระดับปฏิบัติการได้มีการพยายามดำเนินการอยู่แต่ทำได้น้อย เนื่องจากต้องมุ่งยุติเหตุร้ายรายวันก่อน ส่วนบทบาทในการขจัดเงื่อนไขและสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดความแตกแยกพบว่ายังไม่มีการสร้างเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความแตกแยก โดย ศอ.บต. ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น ส่วนบทบาทเพื่อยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ ได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการจิตวิทยาและประชาสัมพันธ์ยังไม่เป็นระบบ

และยังไม่สามารถเอาชนะฝ่ายก่อความไม่สงบได้ การช่วยเหลือประชาชนยังไม่มีแผนระยะยาว สำหรับบทบาทในการปรับความคิดความเชื่อตามแนวทางสันติวิธียังไม่ได้ผล โดย ศอ.บต. ได้จัดตั้งโรงเรียนเสริมสร้างสันติสุข เพื่ออบรมปรับเปลี่ยนความคิด แต่ยังมีปัญหาบุคลากรที่มาทำการอบรมไม่ได้รับการคัดเลือกให้ดีและน่าเชื่อถือ และการอบรมยังขาดการติดตามประเมินอย่างเหมาะสม ในส่วนของบทบาทในการสร้างพลังชุมชนและจัดระเบียบชุมชน นั้นพบว่า มีการฝึกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน โดยสามารถป้องกันหมู่บ้านได้ในระดับหนึ่งโดยเฉพาะหมู่บ้านชาวพุทธ แต่ยังมีปัญหาประสิทธิผลของอาวุธ

งานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ข้างต้นเป็นงานวิจัยที่ศึกษาผ่านมุมมองของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการและระดับนโยบายของ ศอ.บต. และข้าราชการฝ่ายปกครอง ยังไม่เห็นมุมมองจากภาคส่วนอื่นโดยเฉพาะองค์กรประชาสังคม ที่มีบทบาทสำคัญในการติดตามและทำความเข้าใจวาระทางสังคมและบริบทการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบกับงานวิจัยดังกล่าวยังศึกษาไม่ครอบคลุมบทบาทของ ศอ.บต. ตามกรอบบทบาทสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ กล่าวได้ว่ายังมีงานวิจัยจำกัดที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล รายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ได้มีการนำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการวิจัย ขอบเขตการวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย

มีการเลือกใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากต้องการข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่นักวิชาการเห็นตรงกันว่า การวิจัยเชิงคุณภาพช่วยให้นักวิจัยได้ข้อมูลในเชิงลึกและทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน (Atieno, 2009; Patton, 1990; Mathie & Camozzi, 2005)

4.2 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัย รายละเอียดดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 6 ด้าน ที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ

ขอบเขตด้านระยะเวลา การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่จังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา

4.3 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

งานวิจัยนี้ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเจาะจง เนื่องจากการศึกษานี้ต้องการผู้ให้ข้อมูลที่สามารให้ข้อมูลแก่นักวิจัยในเชิงลึก ดังที่ Patton (1990) และ Emmel (2013) ระบุตรงกันว่า การเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเจาะจงช่วยให้ทำความเข้าใจกับปัญหาการวิจัยได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยการวิจัยนี้เจาะจงไปยังตัวแทนองค์กรประชาสังคม ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา รวมจำนวน 12 คน ครอบคลุมองค์กรประชาสังคมที่ปฏิบัติการในพื้นที่ ประกอบด้วย องค์กรประชาสังคมด้านเศรษฐกิจ จำนวน 2 คน ด้านสังคม จำนวน 3 คน ด้านการเมือง จำนวน 2 คน ด้านศาสนาวัฒนธรรม 1 คน ด้านการเยียวยา 1 คน

การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน และองค์กรสนับสนุนด้านวิชาการ จำนวน 1 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกองค์กรประชาสังคม คือ เป็นองค์กรประชาสังคมที่ยังคงมีปฏิบัติการหรือมีความเคลื่อนไหวในพื้นที่ มีบทบาทในการติดตามบริบทการพัฒนาในพื้นที่ โดยที่การศึกษานี้ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants Criteria Selection) ดังนี้ 1) มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการทำงานของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) มีบทบาทในการทำงานในองค์กรประชาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา 3) มีความสนใจในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

4.4 เครื่องมือวิจัย

ในการศึกษานี้ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สร้างแนวคำถามสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและ ความเหมาะสมของแนวคำถาม หลังจากนั้นทำการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย และทำการปรับปรุงแก้ไขก่อนการนำไปใช้จริงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

4.5 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับหลักจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รหัสหนังสือรับรอง PSU IRB 2022-LL-Peacestudies041 (Internal)

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน 12 คน โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม 8 คน และทำการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 4 คน เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มาถอดเทป จัดระบบข้อมูล โดยจัดหมวดหมู่คำตอบวิเคราะห์แก่นสาระ และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

5. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

5.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักสังกัดองค์กรประชาสังคมที่หลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีบทบาทในการทำกิจกรรมในภาคประชาสังคมในด้านต่างๆ ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาวัฒนธรรม การเฝ้าระวัง การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ องค์กรสนับสนุนด้านวิชาการ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมานับถือ

ศาสนาพุทธ โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี รองลงมาระดับปริญญาโท

5.2 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการเก็บข้อมูลทั้งจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก สามารถสรุปบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม นำเสนอครอบคลุม 6 ด้าน สรุปภาพรวมดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 บทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
1. การพัฒนาเศรษฐกิจ ■ การเชื่อมโยงเศรษฐกิจทุกระดับสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุน ■ การสร้างอาชีพและรายได้	■ มีความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ ■ มีการส่งเสริมโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กให้ชุมชนจัดการตนเองมีอาชีพและรายได้	■ เน้นบทบาทในการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ใช้งบประมาณในการลงทุนมากแต่การพัฒนายังไม่คืบหน้า ■ ขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับชุมชน ไม่เห็นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ■ การยกระดับเศรษฐกิจขาดความต่อเนื่องและไม่บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ■ ไม่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน ■ โครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กดำเนินการไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนยังกระจุกตัว

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
2. การพัฒนาสังคม ■ การพัฒนาประชาชนให้มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ■ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ■ การอำนวยความสะดวกเป็นธรรมรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน ■ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ■ การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ■ การส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม	- ■ มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบาง ■ มีการสนับสนุนงบประมาณองค์กรประชาสังคมที่ทำงานคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง ■ มีการอำนวยความสะดวกและรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน ■ มีบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ■ บทบาทการสร้างเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมีความโดดเด่นช่วยแก้ปัญหาประชาชน ทำมาอย่างยาวนาน ■ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม	■ ไม่เห็นบทบาทที่ชัดเจนในการทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ■ ผลการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางยังไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหา - ■ การอำนวยความสะดวกเป็นธรรมขาดข้อมูลเชิงลึก “รับข้อมูลจากคนกลาง ไม่เกาะติด ขาดความมุ่งมั่น บทบาทไม่เด่นชัดอย่างในอดีต” ■ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบขึ้นกับความเอาใจใส่ของผู้บริหารแต่ละสมัย ■ บุคลากรที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ - -

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
■ การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ■ การพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ■ การพัฒนาประชาชน	- ■ มีการอบรมข้าราชการที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่ให้มีความเข้าใจบริบทพื้นที่ ■ มีการพัฒนาประชาชนโดยการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำ การให้ทุนการศึกษาเยาวชนไปเรียนต่างประเทศ การจัดโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้	■ บทบาทไม่เด่นชัดในการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ แต่มีความพยายามบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคม เพื่อแก้ปัญหาในวิกฤติโควิด-19 ■ การอบรมระยะสั้นอาจไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ■ ไม่เห็นบทบาทการพัฒนาบุคลากรและนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. การบริหารจัดการภาครัฐ ■ การจัดระบบบริหารองค์กรดิจิทัล ■ การพัฒนาให้องค์กรภาครัฐมีภาพลักษณ์	- -	■ ยังไม่พบบทบาทเด่นชัดในการเป็นองค์กรดิจิทัลที่มีข้อมูลทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ ■ ไม่พบบทบาทการส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
และผลงานเป็นที่ยอมรับ		
■ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ	■ มีบทบาทในการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ	■ บทบาทในการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐลดลงจากอดีตที่มีบทบาทในการย้ายข้าราชการที่ทุจริตได้
5. การพัฒนาเพื่อความมั่นคง ■ การส่งเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในพื้นที่ ■ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้	■ มีบทบาทเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยของพื้นที่ในระยะแรกของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นเหมือนพ่อบ้าน เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ดูแลพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	■ ปัจจุบันบทบาทการเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยลดลง ■ ไม่มีบทบาทในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ไม่มีที่นั่งและไม่มีบทบาทหลัก”
6. การสร้างความเข้าใจ ■ การยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ ■ การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศเกี่ยวกับ	- -	■ ไม่มีบทบาทยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ “บทบาทหายไปอย่างเห็นได้ชัด” ■ บทบาทไม่ชัดเจนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศ

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท คอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่		เกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่
■ การแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่	-	■ ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ “คอ.บต.จะไม่เข้าไปมีบทบาทและหายไปจากฉาก”

ที่มา: ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (n=12)

จากตาราง สามารถนำเสนอรายละเอียดผลการศึกษาและอภิปรายผลในประเด็นสำคัญครอบคลุม 6 ด้าน ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ รายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

บทบาทของ คอ.บต. ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่า คอ.บต. มีความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ใช้งบประมาณในการลงทุนมากแต่การพัฒนา ยังไม่มีความคืบหน้า เช่น โครงการสามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และโครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ อีกทั้งไม่เห็นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO2 ที่กล่าวว่า “คอ.บต. เน้นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ใช้เม็ดเงินลงทุนจำนวนมาก แต่การพัฒนา ยังไม่คืบหน้า และขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับชุมชนของประชาชนในพื้นที่ ไม่มีการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในระดับชุมชน เพื่อที่จะเป็นแหล่งตั้งต้นในการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับครัวเรือน” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่สะท้อนว่า “หากพูดถึงบทบาทของ คอ.บต. ผลงานที่โดดเด่น คือ ด้านเศรษฐกิจระดับใหญ่ เช่น นิคมอุตสาหกรรม แต่ระดับชุมชนไม่ค่อยปรากฏให้เห็น อยากให้เห็นความสำคัญและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วย” เช่นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO3 ที่มีความเห็นว่า “ยังไม่เห็นบทบาทของ คอ.บต. ในเรื่องเศรษฐกิจฐานรากอย่างชัดเจนนัก ไม่ค่อยมองเห็นมิติชุมชน มิติเล็กๆ ไม่เห็นมีการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ไม่มีจุดไหนที่เห็นเป็นรูปธรรมของ คอ.บต. ที่ช่วยขับเคลื่อนในระดับชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” หากพิจารณาผลการวิจัยข้างต้น

กล่าวได้ว่าองค์กรประชาสังคมมองว่า ศอ.บต. ดำเนินบทบาทในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเป็นการมุ่งเน้นเศรษฐกิจระดับใหญ่ ขาดการพัฒนาหรือมุ่งเน้นเศรษฐกิจฐานราก ขัดแย้งกับแนวคิดของนักวิชาการและองค์กรที่ดำเนินงานด้านเศรษฐกิจฐานรากที่เห็นตรงกันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศ เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการแข่งขันและพึ่งพาตนเองได้ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้ เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต (จรัส สุวรรณมาลา, 2558; หทัยชนก คะตะสมบุรณ์, 2563; สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2564)

ผลงานวิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมองบทบาทของ ศอ.บต. ในการยกระดับเศรษฐกิจ ขาดความต่อเนื่องและไม่บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ระบุว่า “การสนับสนุนการยกระดับเศรษฐกิจในพื้นที่ ขาดความต่อเนื่อง เช่น กรณีบริษัทปาล์มเอกชนที่ลงทุนแต่หน่วยงานรัฐขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริม รวมถึงการเข้าถึงโอกาสของกลุ่ม OTOP ที่จะได้รับการพัฒนามีความเหลื่อมล้ำ มีกลุ่มที่ถูกพัฒนาแบบก้าวกระโดดและกลุ่มที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การทำงานขาดการบูรณาการ หน่วยงานที่จะเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของประชาชน มีความไม่ชัดเจน ไม่รู้ใครรับผิดชอบ ประชาชนไม่รู้จะพึ่งใคร”

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักสะท้อนถึงบทบาทของ ศอ.บต. ว่าไม่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่เห็นว่า “ศอ.บต. ทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบให้ความอนุเคราะห์ ไม่ได้มองภาพของการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน” ผลการวิจัยดังกล่าว ขัดแย้งกับข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติงานด้านนโยบายและแผนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นำเสนอผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ระบุว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องสอดคล้องกับแนวทางมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนดในแผนพัฒนาชาติระยะยาว 20 ปี (ชาติา สิมประดิษฐ์พันธุ์, ม.ป.ป) นอกจากนี้ ยังขัดแย้งกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม (Bio, Circular, & Green Economy: BCG Economy) ที่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจครอบคลุม 3 มิติทั้ง คือ 1) การมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า 2) การใช้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน คำนึงถึงการนำวัสดุกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และ 3) ระบบเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งแก้ปัญหามลพิษ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2565)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการสร้างอาชีพและรายได้ โดยมีโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กให้ชุมชนจัดการตนเองมีอาชีพและรายได้

แต่การดำเนินการไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนยังกระจุกตัว

ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO1 ที่ว่า “ศอ.บต. มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถจัดการตนเองและมีรายได้ โดยเปิดโอกาสให้องค์กรประชาสังคมที่ทำงานในพื้นที่เสนอโครงการกิจกรรมต่างๆ แต่มักจะได้รับอนุมัติบางกิจกรรมทำให้การทำงานไม่ครบวงจร ขาดความต่อเนื่อง และไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน” ตรงกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO8 ที่กล่าวว่า “โครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก เป้าหมายคือการลดการว่างงานกระตุ้นเศรษฐกิจ การใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ แต่การจัดการโครงการไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น ทำให้การกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนกระจุกตัว” ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนิจาลักษณ์รายา คณารักษ์ (2560) ที่พบว่าสันติสุขและสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่เป็นรูปธรรมตามเป้าหมายของโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก งานวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะว่าการสร้างสันติสุขโดยกระบวนการของชุมชนต้องให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนา

5.2.2 ด้านการพัฒนาสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักสะท้อนถึงบทบาทของ ศอ.บต. มีการสนับสนุนงบประมาณองค์กรประชาสังคมที่ทำงานในด้านการคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง มีการมอบหมายให้กลุ่มบัณฑิตอาสาดำเนินการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้ด้อยโอกาส เด็กกำพร้า แม่หม้าย เป็นต้น แต่ยังไม่นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 ที่กล่าวว่า “ศอ.บต. มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิง เด็กและกลุ่มด้อยโอกาสต่างๆ เพื่อช่วยในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของกลุ่มเหล่านั้น” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ระบุว่า “ศอ.บต. มีการให้บัณฑิตอาสาแต่ละหมู่บ้านใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าไปสำรวจข้อมูลตัวเลขว่ามีกลุ่มเปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส เด็กกำพร้า แม่หม้ายจำนวนกี่คน” ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า ศอ.บต. ให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ต้องการการสนับสนุน และการการปกป้อง (กุลธิดา ศรีวิเชียร, ศิลา โทนบุตร, และศุภสิทธิ์ พรพรรณารุณทัย, 2564) พิจารณาได้จากการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรประชาสังคมที่ทำงานในด้านการคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ นักวิจัยบางส่วนที่เสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมให้องค์กรประชาสังคมได้มีโอกาสและช่องทางในการทำงานกับภาครัฐเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเปราะบางมากยิ่งขึ้น และควรทำการศึกษาข้อมูลของกลุ่มเปราะบางในเชิงลึก (กุลธิดา ศรีวิเชียร และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่าผลการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางที่ ศอ.บต. ดำเนินการนั้น

ยังไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหา ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ที่กล่าวว่า “.... แต่ไม่ยังไม่เห็นว่า ศอ.บต. ได้นำเอาข้อมูลเหล่านั้นไปให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือหน่วยงานใดสานต่อ” ผู้วิจัยมองว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งหลังจากที่มีการศึกษาข้อมูลของกลุ่มเปราะบางแล้ว ศอ.บต. ควรผลักดันให้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจไปนำไปใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ผลการวิจัย ชี้ว่าผู้ให้ข้อมูลหลัก เห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกและรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน แต่การอำนวยความสะดวกขาดข้อมูลเชิงลึก บทบาทไม่เด่นชัดอย่างในอดีต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO2 ที่ระบุว่า “เสียงสะท้อนจากเครือข่ายที่เขาทำงานเรื่องคดีความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของ ศอ.บต. มีความล่าช้า ไม่แน่ใจว่าติดขัดอะไร ไม่สนใจข้อมูลในเชิงลึกขาดข้อมูลเชิงลึกรับข้อมูลแค่จากคนกลางขาดความมุ่งมั่นความตั้งใจที่จะช่วยเหลือ ไม่เกาะติดอย่างในอดีต” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 ที่กล่าวว่า “ในอดีต ศอ.บต. มีความโดดเด่นในเรื่อง การแก้ปัญหาและจัดการเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก แต่ปัจจุบันบทบาทในส่วนนี้กลับเห็นน้อยลง” ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศอ.บต. ควรฟื้นฟูบทบาทในด้านการอำนวยความสะดวกให้ปรากฏเด่นชัด

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 กล่าวว่า “เวลาเกิดเหตุการณ์อะไรแบบนี้ก็คือ ศอ.บต. มักจะเป็นหน่วยงานแรกที่เข้าไปในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ” อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนชี้ว่าบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของผู้บริหารแต่ละสมัย ดังที่ ผู้ให้ข้อมูล CSO5 กล่าวว่า “บทบาทของ ศอ.บต. ในเรื่องการเยียวยา มันขึ้นอยู่กับผู้บริหาร บางสมัยมีการให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เด่นชัด บางสมัยละเลยอย่างสิ้นเชิง เลยมองว่าบทบาทในการเยียวยานี้เกี่ยวข้อง กับ mindset ของผู้บริหารด้วย” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นว่า บุคลากรของ ศอ.บต. ที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่ว่า “ได้มีโอกาสคุยกับบุคลากร ศอ.บต. ที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยา พบว่า การทำงานของเขาเฉยๆ ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะ โดยเฉพาะทักษะในการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างสูง บางรายมีภาวะซึมเศร้า เขาไม่ได้รับการพัฒนาให้สามารถรับมือได้” ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชัดว่า ศอ.บต. ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างเหมาะสม ดังที่มีเอกสารทางวิชาการเสนอแนะว่า บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ต้องมีความรู้ ความสามารถและความเข้าใจ สามารถให้ความเห็นที่

เป็นประโยชน์ในการกระบวนกรเยียวยาได้ (โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555)

ผลวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่า ศอ.บต. มีบทบาทสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมีความโดดเด่นช่วยแก้ปัญหาประชาชน ทำมายาวนาน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่กล่าวว่า “การสร้างเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นเรื่องถนัดและช่วยแก้ไขปัญหาประชาชนได้เยอะและทำมาอย่างยาวนาน” ดังนั้น งานด้านนี้จึงมีความโดดเด่น แต่บทบาทการทำงานดังกล่าวขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาว่ามีวิธีการจัดการอย่างไรต่อการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เชื่อว่าศูนย์ ศอ.บต. เป็นหน่วยงานถ่วงดุลภาครัฐที่ดีที่สุด

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทุกวัฒนธรรมในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 ที่ว่า “ศอ.บต. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพหุวัฒนธรรม” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 ที่ระบุว่า “ศอ.บต. เข้ามาส่งเสริมในเรื่องของประเพณีในชุมชนอะไรแบบเนี่ย อย่างเช่นวันสำคัญทางศาสนาเดี๋ยวนี้อีกมี ไม่ได้แบ่งหรือว่าเหลื่อมล้ำ สนับสนุนทุกศาสนาวัฒนธรรม”

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูล CSO2 ให้ข้อสังเกตว่า “ศอ.บต. มักใช้คำว่าสังคมพหุวัฒนธรรมในการชักชวนประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ แต่ไม่แน่ใจว่าพหุวัฒนธรรมที่ ศอ.บต. ขับเคลื่อนนั้น เป็นพหุวัฒนธรรมที่จะไปสร้างความกดดันให้แก่ประชาชนหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นอยู่จริงของประชาชน มีการไปมาหาสู่ปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามศาสนาวัฒนธรรมอยู่แล้ว แต่ที่เห็นว่าวัฒนธรรมหนึ่งเด่นชัดกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่งเป็นเพราะความเข้มข้นตามลัทธิส่วนตามธรรมชาติ อะไรที่มีจำนวนมากกว่าก็ย่อมต้องเข้มข้นกว่า” ผลการวิจัยนี้ สะท้อนว่าการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพพื้นที่และบริบทความเป็นจริงของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญไม่พยายามยึดยึดหรือกดดันประชาชนในพื้นที่จนกลายเป็นประเด็นขัดแย้งในที่สุด

ผลการวิจัยยังชี้อีกว่า องค์กรประชาสังคมมองไม่เห็นบทบาทที่เด่นชัดของ ศอ.บต. ในการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่ว่า “บทบาทของ ศอ.บต. ไม่เด่นชัดในแง่การบูรณาการปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ตอบสนองต่อปัญหาของประชาชน” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ที่กล่าวว่า “ศอ.บต. ไม่สามารถที่จะบูรณาการกับหน่วยงานอื่นหรือว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้มากนัก” แต่ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนชี้ว่า ศอ.บต. มีความพยายามบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนาและภาคประชาสังคม เพื่อแก้ปัญหาในวิกฤติโควิด-19

ดังกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 ที่กล่าวว่า “ในช่วงวิกฤติโควิดที่ คอ.บต. พยายามจะเชิญหน่วยงานต่างๆ ที่ไม่ใช่แค่ในสายราชการเท่านั้น รวมถึงภาคประชาสังคมอย่างสมาคมจันทร์เสี้ยวองค์กรศาสนา อย่างคณะกรรมการอิสลาม สำนักจุฬาราชมนตรี เป็นบทบาทของการสร้างการบูรณาการไปในทางขวาง หมายถึงไม่ได้อยู่ในสายบังคับบัญชาโดยตรง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เห็นล่าสุดที่เป็นที่โดดเด่น นอกจากกรณีตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้วนั้นไม่ได้เห็นบทบาทนำ ทั้งที่ คอ.บต. เองเป็นหน่วยงานหลักในแผนบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้” ผลการวิจัยนี้สะท้อนว่า คอ.บต. มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของนักวิชาการที่เห็นว่า คอ.บต. ต้องมีบทบาทหลักในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินงานไปในกรอบและแนวทางเดียวกัน (สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล, และคณะ, 2559; อิทธิชัย สีดำ, 2553)

5.2.3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นบทบาทของ คอ.บต. ในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ โดยมีการจัดอบรมข้าราชการที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีความเข้าใจบริบทพื้นที่ ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ระบุว่า “คอ.บต. มีบทบาทในการเตรียมเจ้าหน้าที่ที่จะลงมาปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีความเข้าใจบริบทของพื้นที่ อันนี้ดีเพราะเจ้าหน้าที่รัฐที่ลงมาต้องเข้าใจบริบทพื้นที่ ให้ชัดเจน ว่าพื้นที่เขาเป็นอย่างไร” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 และ CSO12 กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “คอ.บต. มีบทบาทในการอบรมข้าราชการที่มาทำงาน เพื่อให้เข้าใจบริบทในพื้นที่” ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับสุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล และคณะ (2559) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าต้องมีการเตรียมบุคลากรให้เข้าใจบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนมองว่า แม้มีการอบรมข้าราชการก่อนปฏิบัติงานในพื้นที่ แต่การอบรมระยะสั้นอาจไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 กล่าวว่า “การอบรมระยะสั้นๆ ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของคนได้” ผู้วิจัยเสนอแนะว่า คอ.บต. ควรมีการติดตามประเมินผลการทำงานของข้าราชการที่ผ่านการอบรมและไปปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ เพื่อประเมินผลการอบรม รวมถึงการเสริมเพิ่มเติมความรู้ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยยังพบว่า คอ.บต. มีการพัฒนาประชาชนโดยการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำ การให้ทุนการศึกษาเยาวชนไปเรียนต่างประเทศ การจัดโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้

ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ว่า “ศอ.บต. มีการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำชุมชน เป็นบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นกลุ่มประชาชน” ในขณะที่ให้ข้อมูลหลัก CSO3 กล่าวว่า “ศอ.บต. สนับสนุนทุนการศึกษาให้กับเยาวชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปเรียนต่างประเทศ ช่วยเหลือคนที่ไม่มีความรู้ เป็นโครงการที่ได้ใจมวลชน” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO6 กล่าวว่า “มีโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้ นำเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัด ไปเปิดโลกทัศน์ สร้างความสัมพันธ์กับคนไทยหรือพี่น้องในภาคอื่นของประเทศไทย” ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ศอ.บต. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนในพื้นที่ทั้งในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนวัยผู้ใหญ่ และเยาวชน อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักยังชี้ว่า ศอ.บต. ไม่ได้แสดงบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนที่อยู่ในระบบของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างเด่นชัดมากนัก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 กล่าวว่า “เราไม่ได้เห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาคนที่อยู่ในระบบของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซักเท่าไร ไม่ได้มุ่งเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของคนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้งบุคลากรและนักเรียน ทั้งที่คนในกลุ่มนี้มีจำนวนมาก ไม่ได้ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร” ผลการวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับที่มีนักวิจัยศึกษาและเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมองว่าควรให้ความสำคัญกับหลักการศาสนา และควรพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ เพื่อให้เยาวชนได้รับโอกาส พัฒนาศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (เฉลิมศักดิ์ บุญนำ, 2558) ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (นุรชีดา เพอแผละ และ วิทวัส สุริยนต์, 2558; มุหามัดรยानी บากา และอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2552)

5.2.4 ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ

ผลการวิจัยชี้ว่าองค์กรประชาสังคม ยังมองไม่เห็นบทบาทที่เด่นชัดของ ศอ.บต. ในการเป็นองค์กรดิจิทัลที่มีข้อมูลทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และข้อมูลการพัฒนาพื้นที่ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 ที่ระบุว่า “ข้อมูลที่ ศอ.บต. มีอยู่ในปัจจุบันเป็นข้อมูลที่ไม่อัปเดต ควรจะมีข้อมูลในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และควรเป็นศูนย์กลางของฐานข้อมูลที่หน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม วิชาการ หรือใครก็ตามที่มีความสนใจในเรื่องของภาคใต้ในเรื่องการพัฒนา ข้อมูลเหล่านี้ที่ยังไม่มีในหน่วยงานของ ศอ.บต. ถ้า ศอ.บต. ไม่เป็นผู้นำในเรื่องการปกครองหรือเรื่องอื่นๆ ก็ควรจะนำในเรื่องของการมีข้อมูลอย่างน้อยถึงข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ให้มาอยู่เป็นระบบ ไม่เห็นบทบาทตรงนี้เลย ถ้าพูดถึงในเรื่องของการเป็นองค์กรดิจิทัลคือไม่เห็นบทบาทตรงนี้” ผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ศอ.บต. ต้องพัฒนาให้เป็นองค์กรดิจิทัลเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เอื้อต่อการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ ดังที่งานวิจัยของ ภูตรา อาแล และ

นินุสรา มินทราศักดิ์ (2565) ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในยุคดิจิทัล โดยศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พบว่าองค์กรในยุคดิจิทัลต้องสามารถปรับเปลี่ยนองค์กรให้สามารถสร้างนวัตกรรมในสินค้าและบริการ นำเสนอสิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของผู้รับบริการ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการให้บริการ งานวิจัยดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาการบริหารจัดการของภาครัฐได้ โดย ศอ.บต. ต้องพัฒนาให้มีข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ต่อไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการป้องกัน การทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่บทบาทลดลงจากอดีต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO11 ที่ว่า “สมัยก่อน ศอ.บต. มีความโดดเด่นในเรื่องการโยกย้ายข้าราชการที่ทุจริต เวลาที่ประชาชนร้องเรียนและเรื่องไปถึง ศอ.บต. ถือเป็นเรื่องใหญ่มาก ทำให้มีผลในการย้ายข้าราชการได้ แต่ในปัจจุบัน ศอ.บต. กลายเป็นองค์กรรัฐทั่วไป” ผลการวิจัยยังพบว่า องค์กรประชาสังคมไม่เห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์องค์กรประชาสังคม

ประชาสังคม มีบางช่วงบางตอนที่ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของ ศอ.บต. เช่น ผู้ให้ข้อมูล CSO12 กล่าวว่า “เอาตรงๆ นะ พี่มองว่า ศอ.บต. เป็นเหมือนเสือกระดาษ ไม่มีอำนาจในมือ สั่งได้ แต่คนอื่นจะไม่กระตือรือร้นที่จะทำ” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูล CSO5 ระบุว่า “.... เห็นข้อด้อยในการทำงานเชิงรุกของ ศอ.บต. ในเรื่องของ การแก้ปัญหาด้านสังคม” ทั้งนี้ นักวิชาการมีความเห็นว่าการสร้างภาพลักษณ์องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและการยอมรับทั้งของคนในและนอกองค์กร (มนสิข สติธินบุรณ์, วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล, และจूरිරัตน์ เสนาะกรรม, 2563) ศอ.บต. ควรมีบทบาทเด่นชัดในการช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ โดยควรเร่งส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร ศอ.บต. เองเป็นเบื้องต้น

5.2.5 ด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคง

ผลการวิจัยพบว่า ศอ.บต. มีบทบาทเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยของพื้นที่ในระยะแรกของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นเหมือนพ่อบ้าน เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ดูแลพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO12 ที่ว่า “...ระยะแรก ศอ.บต. เหมือนกับเป็นพ่อบ้านของทั้งหมด เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ลงมาดูแลพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 4 อำเภอสงขลา” สอดคล้องกับ อลงกต สุขุมาลัย และสมบุรณ์ ศิริสรธริรัฐ (2560) ที่กล่าวว่า ศอ.บต. เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่าในปัจจุบันบทบาทของ คอ.บต. ในการเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยลดลง ดังผู้ให้ข้อมูล CSO4 กล่าวว่า “คอ.บต. สูญเสียบทบาทไปในด้านการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ เป็นบทบาทของ กอ.รมน. ที่เด่นชัดกว่า” ผลการวิจัยยังพบว่า องค์กรประชาสังคมมองว่า คอ.บต. ไม่มีบทบาทในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 กล่าวว่า “ตั้งแต่รัฐประหารตัวแทนของ คอ.บต. จะถูกกันออกไป ตั้งแต่ระดับคณะพูดคุยจนไปถึงคณะประสานงาน บทบาทของ คอ.บต. ถูกกันออกไป ไม่มีที่นั่งและไม่มีบทบาทหลัก”

5.2.6 ด้านการสร้างความเข้าใจ

ผลการวิจัยพบว่า คอ.บต. ไม่มีบทบาทยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่ว่า “บทบาทของ คอ.บต. ในการยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ หายไปอย่างเห็นได้ชัด”

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องงานวิจัยของ ธัญนันท์ จันทรทรงพล (2560) ที่พบว่า คอ.บต. เป็นฝ่ายตั้งรับ และไม่เห็นผลชัดเจนในบทบาทการยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า คอ.บต. ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO11 ที่ว่า “ในกรณีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เช่นกรณีโรงเรียนอนุบาลปัตตานีในเรื่องของการคลุมฮิญาบในสถานศึกษา กรณีที่มีการเรียกร้องอาหารฮาลาลในโรงพยาบาล และเรื่องที่เป็นปัญหาความขัดแย้งและความตึงเครียดในความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ คอ.บต. จะไม่เข้าไปมีบทบาทและหายไปจากฉาก” ผู้วิจัยเห็นว่า คอ.บต. ควรทำงานเชิงรุกในการแก้ไขประเด็นความแตกต่างและการสร้างการยอมรับทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

(1) ผลจากการวิจัย พบว่า คอ.บต. มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการสนับสนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคง ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี

(2) ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญกล่าวคือ มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ทั้งนี้ คอ.บต. ควรผลักดันให้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจไปใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

(3) ผลการวิจัยพบบุคลากรที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ ศอ.บต. ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างเหมาะสม

(4) ผลการวิจัยพบว่ามีกรอบรมข้าราชการก่อนปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม การอบรมระยะสั้นไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ศอ.บต. ควรมีการติดตามประเมินผลการทำงานของข้าราชการที่ผ่านการอบรมและไปปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ เพื่อประเมินผลและเสริมความรู้ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่

(5) ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญคือ ศอ.บต. ไม่มีบทบาทการเป็นองค์กรนิติทัตล ศอ.บต.ต้องพัฒนาให้มีข้อมูลทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ต่อไป

(6) ผลการวิจัยพบว่า ศอ.บต. ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ จึงควรปรับปรุงการทำงานให้เป็นการทำงานในเชิงรุกในการแก้ไขประเด็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมในพื้นที่

6.2 ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากบทบาทของ ศอ.บต.

(2) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทและภาพลักษณ์ของ ศอ.บต. ในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

(3) ควรศึกษาบทบาทขององค์กรประชาสังคมและแนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจขององค์กรประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุลธิดา ศรีวิเชียร, ศิลา โทณบุตร, และศุภสิทธิ์ พรรณารุโณทัย. (2564). การสังเคราะห์องค์ความรู้และสถานการณ์การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ประเด็นสิทธิด้านสุขภาพของกลุ่มเปราะบาง. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 29(1), 177-209.
- โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2555). การเพิ่มประสิทธิภาพการเยียวยา. *TRF Policy Brief*, 3(2), 1-8.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2558). *การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นบนเส้นทางการกระจายอำนาจของไทย*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_615.pdf
- เฉลิมศักดิ์ บุญนำ. (2558). *ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐขององค์กรชุมชนในการลดความรุนแรงสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2565, จาก www.kpi.ac.th
- ชาดา สิมประดิษฐ์พันธุ์. (ม.ป.ป). *การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://wiki.ocsc.go.th/_media/กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้_012.pdf
- ธัญนันท์ จันทร์ทรงพล. (2560). บทบาทและการสื่อสารทางการเมืองของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 7(1), 76-83.
- นุรชีดา เพอแอสละ, และวิทวัส สุริยณรงค์. (2558). *สถานการณ์ด้านการศึกษาของเยาวชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของจังหวัดสงขลา*. ใน การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, ดำรงเสียมไหม, ศักดา ขจรบุญ, และวิโชติ จรุงรุ่งโรจน์. (2551). *การศึกษานโยบายมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้* (รายงานการวิจัย), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). *สันติวิธี: การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(2), 1-16.
- แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562. (ม.ป.ป.). *ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก https://www.sbpac.go.th/?page_id=34190

- พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553. (2553, 29 ธันวาคม).
ราชกิจจานุเบกษา, 127(80 ก), 1-16.
- พิชญเดช โอสถานนท์. (2555). การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายแก้ปัญหาความไม่สงบ
ในจังหวัดชายแดนใต้ ศึกษากรณีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ (ศอ.บต.). (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูตรา อาแล, และนิรุสรา มินทรศักดิ์. (2565). การพัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุการบริหาร
จัดการบุคลากรในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อสร้าง
ความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ในยุคดิจิทัล. วารสารสังคมศาสตร์และ
มนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(6), 283-299.
- มนสิข สิทธิสมบูรณ์, วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล, และจรัสรัตน์ เสนาะกรรณ. (2563). มโนทัศน์
การสร้างภาพลักษณ์องค์กร. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์, 15(1), 149-160.
- มูหามัดรียานี บากา, และอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. (2552). สภาพปัญหาและแนวทาง
การแก้ไขการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. วารสารปาริชาติ, 22(1), 131-139.
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565. (ม.ป.ป.). ความมั่งคั่งและ
ก้าวหน้าของไทย. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก [https://www.isoc5.net/files/
strategy_plan/\(สมบูรณ์\)ยุทธศาสตร์พัฒนา ศอ.บต.ปี 63.pdf?fbclid=IwAR0
T_My865MQ75Qvc12ub-btBytrZLIMzT16BiLyoNv1niX3ClyKQOobClU](https://www.isoc5.net/files/strategy_plan/(สมบูรณ์)ยุทธศาสตร์พัฒนา ศอ.บต.ปี 63.pdf?fbclid=IwAR0T_My865MQ75Qvc12ub-btBytrZLIMzT16BiLyoNv1niX3ClyKQOobClU)
- ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564. (ม.ป.ป.). ศูนย์ประสาน
การปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. สืบค้นเมื่อ
30 กันยายน 2564, จาก <https://isoc5.net/infographics/view/783/>
- รุจน์จาลักษณ์รายา คณานุรักษ์. (2560). การพัฒนารูปแบบชุมชนเสริมสร้างสันติสุข
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 10(1), 111-119.
- เลอยศ พุทธิชีโนรสกุล. (2561). บทบาทของศอ.บต.กับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยใน
3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://bit.ly/3maZuU0>
- วรชัย แสนสิระ. (2553). มุมสะท้อนความคิดนิติบัญญัติ: ร่างพระราชบัญญัติการบริหารราชการ
จังหวัดชายแดนใต้ พ.ศ. ... กฎหมายพื้นชีพ ศอ.บต. จุลนิติ, 137-146.
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2565ก). ประวัติความเป็นมา. สืบค้นเมื่อ
20 กันยายน 2565, จาก https://www.sbpac.go.th/?page_id=6568

- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2565ข). *ศอ.บต. จับมือภาคประชาสังคม ร่วมพัฒนาชายแดนภาคใต้ ลดความเหลื่อมล้ำ เน้นสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาและยกระดับ ปปช. ให้เกิดความยั่งยืนทุกมิติ*. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.sbpac.go.th/?p=98903>
- สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2565). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Economy)*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://www.nstdatais.or.th/methodology_developm/bcg-economy/
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2564). *ภาพรวมการดำเนินงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2565, จาก https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (ม.ป.ป.). *รายงานของคณะกรรมการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน วุฒิสภา พิจารณาศึกษาและติดตามประเมินผลการป้องกันและปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2565, จาก https://www.senate.go.th/document/Ext2186/2186145_0002.PDF
- สุกรี หลั่งปุเต๊ะ. (2555). *นโยบายแห่งชาติเพื่อการพัฒนาาระบบสุขภาพของชุมชนในพื้นที่ พหุวัฒนธรรม*. *วารสารวิชาการอัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา*, 2(3), 52-58.
- สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล, สมบัติ อารังธัญวงศ์, ประพนธ์ สหพัฒนา, และศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2559). *การแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: นโยบาย กระบวนการ และผลลัพธ์*. *วารสารอัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 6(12), 35-53.
- หทัยชนก คะตะสมบุรณ์. (2563). *การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานราก อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(2), 473-488.
- อลงกต สุขุมาลัย, และสมบุรณ์ ศิริสรธริรัญ. (2560). *โครงสร้างองค์การที่มีอิทธิพลต่อ ประสิทธิภาพของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ภายหลังการปรับเปลี่ยนตามแนวทางการบริหารงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)*. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 28(1), 1-13.
- อิทธิชัย สีด้า. (2553). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุข ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัด ปัตตานี*. *วารสารวิทยบริการ*, 21(1), 86-109

ภาษาอังกฤษ

- Abdulmani, L. (2013). Conflict Resolution: A Case Study of the Separatist Movement in the Southern Border Provinces of Thailand. *Qudus International Journal of Islamic Studies*, 1(1), 1-14. Retrieved September 30, 2022, from <http://moraref.org/record/view/6297>
- Atieno, O. P. (2009). An Analysis of the Strengths and Limitation of Qualitative and Quantitative Research Paradigms. *Problems of Education in the 21st Century*, 13. 13-18.
- Burke, A., Tweedie, P., & Poocharoen, O. (n.d). *The Contested Corners of Asia Subnational Conflict and International Development Assistance the Case of Southern Thailand*. Retrieved September 30, 2022, from https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2013/10/The-Contested-Corners-of-Asia_The-Case-of-Southern-Thailand_Executive-Summary.pdf
- Chor Boonpunth, K., & Rolls, M. (2017). Peace Survey-Lesson learned from Northern Ireland to Southern Thailand. *Asian Social Research*, 4(2), 133-153.
- Emmel, N. (2013). *Sampling and Choosing Cases in Qualitative Research: A Realist Approach*. Retrieved September 20, 2022, from <https://methods.sagepub.com/book/sampling-and-choosing-cases-in-qualitative-research>
- Human Rights Watch. (2010). *Targets of Both Sides Violence Against Students, Teacher, and Schools in Thailand's Southern Border Provinces (HRW Report)*. Retrieved November 20, 2021, from https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/thailand0910sum_web.pdf
- Mathie, A., & Camozzi, A. (2005). *Qualitative Research for Tobacco Control: A How-to Introductory Manual for Researchers and Development Practitioners*. Retrieved September 21, 2022, from <https://prd-idrc.azureedge.net/sites/default/files/openbooks/074-8/>
- McCargo, D. (2014). *Southern Thailand: From Conflict to Negotiations? Sydney: The Lowy Institute for International Policy*. Retrieved December 20, 2021, from <http://www.loyyinstitute.org/files/maccargo>
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Beverly Hills, CA: Sage.